

Journalist: Trond Sundnes

Prosjektets tittel: ”UDI-saken”

Publisert: I VG i perioden 15. januar til 10. august 2001

Redaksjon: Reportasjeavdelingen i VG
Postboks 1185 Sentrum, 0107 Oslo

(les SKUP-juryens uttalelse [her.](#))

NÅR OG HVORDAN KOM ARBEIDET I GANG

- Du bør se litt på hvordan vi bruker penger!

Slik lød beskjeden til meg fra en ansatt i Utlendingsdirektoratet i mai 2000.

Frustrasjonen internt i direktoratet var åpenbar. Daglig ble de utsatt for kritikk i mediene. Treg saksbehandling var omkvedet, og den ble bare verre utover høsten. Rundt 20 000 mennesker stod i kø i UDIs saksbehandlingsapparat. Mange asylsøkere, men enda flere var norske statsborgere med familie i utlandet. Foreldre måtte vente 12-13 måneder på å få sine barn til Norge.

I samme periode var UDI-direktør Petter J. Drefvelin stadig ute i mediene og fortalte om mangel på ressurser. Et høyt antall asylsøkere kombinert med nye arbeidsoppgaver hadde gjort det umulig for direktoratet å gjøre alt de var pålagt å gjøre, hevdet han. Hver gang ble påstandene tilbakevist av Kommunal- og regionalminister Sylvia Brustad. Hun mente UDI hadde nok penger, men bare brukte dem på en dårlig måte.

I mine tre år som journalist i Akersgata har norsk asyl- og flyktningepolitikk vært et hovedarbeidsfelt. Som på så mange andre felt avgrenser arbeidet seg ofte – dessverre – til enkeltsaker. I dette tilfellet betyr det enten enkelte asylsøkere, saksbehandlingstider på et gitt tidspunkt, eller enkeltavgjørelser fattet av UDI.

Jeg ønsket å sette dette i en større sammenheng. Et stort tipstilfang høsten 2000 var utløsende for at jeg bestemte meg for å bruke tid på feltet. Avgjørelsen tok jeg allerede i september, men først i november kom arbeidet for alvor i gang.

DEN SENTRALE PROBLEMSTILLING

Petter J. Drefvelin og Sylvia Brustad kunne ikke ha rett begge to. Enten så hadde UDI for lite penger eller så hadde de mer enn nok til å gjøre oppgavene de var pålagt. På en eller annen måte måtte jeg finne ut hvem av dem som hadde rett.

Men pengeforbruket i en organisasjon av slike dimensjoner er ikke en enkel sak å kartlegge. Jeg slo raskt fra meg tanken om å se på selve organiseringen. Skulle jeg fått til det måtte jeg ha jobbet i UDI – eller i alle fall hatt tilgang et enormt materiale slik bare riksrevisjonen eller oppdragsbaserte konsulenter har.

Min alternative innfallsmetode var å se på enkeltområder der jeg kunne få tilgang: Dersom UDI bruker for mye penger, så må det være mulig å se dette gjennom å gå inn i ulike deler av direktoratet. Er planleggingen av arbeidet god nok? Holder saksbehandlerne mål? Hvordan kontrollerer UDI bruken av 1 milliard kroner som hvert år deles ut til private mottaksoperatører? Man skal ha gode kontrollrutiner for å henge med i svingene her.

DET INNLEDENDE ARBEIDET

Selve arbeidet begynte mandag 27. november 2000 med en sortering av tips og egne kunnskaper. Da hadde jeg allerede brukt mye tid de siste to månedene på postjournalen til Kommunal- og Regionaldepartementet, samt UDI. Sentralt i arbeidet var å gjennomgå tidligere rapporter om UDI, blant annet Riksrevisjonens rapport av 1999.

To dagers arbeid gav meg en liste på 13 punkter – en rekke potensielt svært spennende saker – som krevde svært mye arbeid å sjekke ut. Jeg hadde ingen makker, og spilte i stedet mye ball med min reportasjeleder den første uken. Han hjalp meg å sortere ut de viktigste og mest interessante sakene.

Reportasjeledelsen gav meg tid - tre uker i desember til å gå inn i de ulike sakene. Jeg valgte å gå bredt ut, og jobbe parallelt med flere av sakene.

KARTLEGGING

Jeg skulle jobbe med mange ulike saker, og det var derfor viktig for meg å få vite mest mulig om hvem som jobbet hvor. Jeg fikk raskt skaffet meg telefonliste på samtlige ansatte i UDI, i tillegg til en oversikt over samtlige asylmottak med navn og kontaktnummer.

Jeg fikk også grundig forklart oppbyggingen av UDI, og laget meg egne oversikter over de ulike avdelingene der jeg plottet inn navn på personer jeg kunne kontakte.

ORGANISERING AV ARBEIDET

Fordi denne SKUP-rapporten omhandler en rekke enkeltsaker, og ikke *en* stor sak, er jeg nødt til å gå igjennom metodene i de ulike sakene hver for seg.

A) Onsrud-prosjektet - torpedert av gangvei

Saken baserte seg i utgangspunktet på tips som jeg mottok høsten 2000. For å få en bedre organisering av mottaket av asylsøkerne har Stortinget siden 1995 ønsket et nasjonalt transittmottak. Dette skal gi plass til alle asylsøkere de første dagene de er i landet, før de sendes videre til vanlige transittmottak.

Tipset gikk på at det var brukt flere titalls millioner kroner på å planlegge dette mottaket, og at det aldri hadde blitt bygd. Årsak: et kommunalt krav en gangvei til mange millioner kroner. I spissen for prosjektet stod UDI sammen med Statsbygg. Etter å ha skrinlagt ett mottakssted var de nå i gang med å bygge ut mottak på et nytt sted – Trandum.

Jeg luktet minst to gode saker; Dersom det faktisk stemte at det var brukt mange år på planlegging, måtte det også ha gått med mye penger Dessuten; hadde de mislyktes en gang, var det ingen grunn til å tro at de samme personene skulle greie å gjøre det neste prosjektet noe bedre. På bakgrunn av dette begynte mitt innsamlingsarbeide.

Metode:

Det startet med postjournalene i UDI, Justis-, og Kommunal- og Regionaldepartementet der samtlige dokumenter som hadde relevans til Det nasjonale transittmottaket ble bestilt helt tilbake til 1995. Dokumentene ble sortert i en perm etter dato og årstall. Samtlige brev ble ført inn i en oversikt i Word, også der sortert etter årstall og dato. Jeg laget også i denne oversikten en kjapp oppsummering av innholdet i hvert enkelt brev. Jeg førte videre inn alle møtedatoer, befaringer m.m. som knyttet seg til transittmottaket. Via kilder fikk jeg også tilgang til samtlige referat fra direktørmøtene i UDI og referat fra møter i prosjektledelsen rundt mottaket. Videre gikk jeg gjennom referater fra Stortingets spørretime som omhandlet asylmottak. Det var viktig for meg å få mest mulig skriftlig.

Noe av det viktigste jeg gjorde i denne fasen var å føre jeg inn dato

og avsender og innhold på alle brev som var *referert* i de dokumentene jeg allerede hadde fått.

Dermed visste jeg hvilke brev, befaringer og møtereferater jeg manglet og dermed måtte lete etter. En annen årsak til at dette var viktig, var at en del av de refererte brevene var unntatt offentlighet. En formiddag ble tilbrakt på rådhuset i Ullensaker kommune der jeg også fant svært mye verdifull dokumentasjon om planleggingen av mottaket på Onsrud. Også disse ble systematisert i samme perm og på samme måte. Til sammen satt jeg tilbake med i overkant av 300 sider dokumentasjon på et prosjekt som hadde vart i over fem år. I ettertid kan jeg fastslå at dette arbeidet som tok halvannen uke dannet grunnlaget for at jeg i detalj kunne beskrive hvordan prosjektet hadde utviklet seg.

Gjennom de sorterte dokumentene fant jeg svar på tre viktige spørsmål:

1. Når kom gangveien inn i bildet? Det sentrale var å finne ut når den dukket opp første gang, for på den måte å vise at UDI i lang tid hadde jobbet med et prosjekt som de visste ville bli skrekkelig dyrt. Jeg fikk første napp i et brev fra Statsbygg til Ullensaker kommune 7. desember 1998. I brevet vises til et brev fra Ullensaker kommune til Statsbygg der kravet presiseres. I samtaler senere kom det frem at gangveien kom inn muntlig så tidlig som 1997.

2. Hvor mye kostet prosjektet som ble skrinlagt? Ved min første telefon ønsket ikke UDI eller Statsbygg å gå ut med noe beløp, fordi det ikke fantes noe eksakt beløp. Det eneste de kunne si var at selve tomten Onsrud var kjøpt for 12,5 millioner kroner.

Gjennom brevvekslingen mellom UDI og Statsbygg fant jeg imidlertid ut at det var gjort grunnarbeider til rundt 500 000 kroner for å rense opp etter forurensing som forsvaret hadde stått for. Jeg fant brev om utlysning av arkitektkonkurranse, datert 9. oktober 1998. Honorar: 75 000 kroner. Ett brev beskrev landskapsarkitekter som ble betalt for å komme med planer for utearealet. En rekke ingeniører ble innleid for å lage reguleringsplaner og tekniske planer for området, og geologer fikk godt betalt for grunnundersøkelser. På toppen av alt ble det laget reguleringsplan og tegninger for gangveien som UDI mente de ikke skulle bygge. Det ble også laget planer for vindskjerming av mottaket gjennom treplanting.

Problemet med brevene var at pengebeløp sjelden var nevnt. Statsbygg sin journal var på dette tidspunkt ikke søkbar, og det ville bli enormt tidkrevende å lete seg frem til dokumentene. Etter å ha funnet premissene konfronterte jeg Statsbygg med dette, og fikk da oppgitt et ca. beløp; 12,5 millioner kroner. Jeg hadde dermed

kommet frem til totalbeløpet på 25 millioner.

3. Var Stortinget feilinformert? Stortinget hadde vedtatt prosjektet. Var Stortinget informert om gangveien, og hvem hadde i tilfelle ansvaret? I januar 1998 var mottaksprosjektet oppe i Stortingets spørretime. Jeg kunne vise til at daværende Kommunal- og regionalminister Ragnhild Queseth Haarstad nevnte ikke gangveien med et ord. Stortinget ble aldri senere informert om gangveien før VG presenterte saken. I januar 2000. Sylvia Brustad vedgikk at Stortinget var feilinformert.

B) Trandum-prosjektet - torpedert av dårlig planlegging og flystøy

Parallelet med asyl-skandalen på Onsrud jobbet jeg også med å kartlegge arbeidet med den nye lokaliseringen på Trandum.

Metode:

Var det formelle i orden? Jeg begynte først med å gjennomgå planleggingen, og det viste seg raskt at det motsatte var tilfelle. Her var innsamlingsarbeidet av dokumentene til Onsrud-prosjektet uvurderlig. En rekke av dokumentene var skrevet i overgangsfasen mellom de to prosjektene, og fortalte blant annet om fremdriftsplaner. Mest interessant var et internt notat, (selvsagt ikke nevnt med et ord i noen postliste) som beskrev den planlagte fremdriften i Trandum-prosjektet fra 12.11.99.

Notatet fortalte meg hvilke arbeidsoppgaver de hadde – og når de planla å være ferdige med dem. Det fremsto som om de knapt hadde løftet en finger i løpet av det siste året:

Luftfartsverket som eide eiendommen hadde ikke hørt et pip fra UDI, fire måneder før mottaket skulle være ferdig bygd. Ingen entreprenører var kontaktet for å gjøre byggearbeidet. Mottaket var ikke engang ferdig planlagt. Heller ingen hadde blitt bedt om å drive mottaket. Samme dag som jeg konfronterte UDI og Statsbygg med disse fakta ble ferdigstillingstidspunktet forskjøvet. Statsbygg sa 4. kvartal 2001. UDI sa 3. kvartal 2001.

Var så Trandum egnet som mottakssted? Det viktigste funnet var et brev skrevet av UDI selv i 2. mai 1996. Her vurderer de selv ulike alternative lokaliseringer av asylmottak. Trandum som nå var valgt kom i denne vurderingen dårlig ut. I samme brev omtales kriteriene for et nytt nasjonalt transittmottak. Med bil og kilometerteller målte jeg selv om avstandene mellom den nye lokaliseringen og de aktuelle offentlige institusjoner, butikk m.m. kunne anses som korte, slik kravet var. Jeg kunne påvise at valget av Trandum ikke samsvarte med UDIs krav bare fire år tidligere.

En tipser mente det måtte være uheldig å plassere asylsøkere så nært et militært anlegg. Et av Hærens største verksteder for militære kjøretøyer var nærmeste nabo. To uavhengige psykologer gikk kraftig ut mot å plassere asylsøkere på Trandum. Psykologer kritiserte også at et asylmottak ble lagt så nærme en flyplass. Den ene av rullebanene begynner inne på området som var tenkt brukt som asylmottak. UDI avviste problemstillingene og sa de fortsatte planleggingen.

En rapport fra Luftfartsverket om nye støysoner på Gardermoen ble slik jeg ser det ”redningen” for UDI og kommunalminister Sylvia Brustad. Det var en god begrunnelse for å stanse prosjektet uten å miste æren.

24. januar skjedde dette. Sylvia Brustad begrunnet det med dårlig planlegging og nye støymålinger.

C) Flyreiseavtalen:

Rundt 10 000 asylsøkere må hvert år flyttes mellom asylmottak i Norge. Min nysgjerrighet knyttet seg i utgangspunktet til om dette skjedde på billigst mulig måte. Ble det brukt tog eller fly? Saken tok ganske raskt en annen vending.

Metode:

Jeg begynte arbeidet med å ringe rundt til mottaksledere på Østlandet. Det de fortalte virket tilforlatelig. Det skulle reises på billigste måte, og til Nord-Norge og Midt-Norge ble det ofte brukt fly. En bisetning i samtalen om flyreiser pirret imidlertid nysgjerrigheten min:

”Det var en bonusavtale vi brukte en gang, men den har jeg ikke hørt om på lenge.”

Avtalen skulle visstnok ha gitt lavere pris på flybilletter.

Samme dag ringte jeg UDI og spurte om ”flyreiseavtalen”. UDIs Per Engan Skei lette frem i papirene og fortalte at den ble inngått i 1993, og at den var gyldig fremdeles.

Jeg gjorde nye telefoner den påfølgende uken, og nå bekreftet ytterligere to mottak at de ikke hadde hørt om noen avtale. De bestilte billettene på vanlig, måte gjennom lokalt reisebyrå. Enten var det et fåtall mottak som ikke hadde fått beskjeden fra UDI, eller så var det noen i UDI som ikke visste hva de snakket om. Før jeg rakk å ringe, ringte UDI tilbake, 8. desember.

”Du, det gjelder de flyreiseavtalene...”

Den som jobbet som avtaleunderskriver i SAS på det tidspunkt avtalen gikk ut, sluttet i SAS, fikk VG opplyst. Derfor ble den aldri fornyet. UDI regnet selv ut at 1 –2 millioner var tapt siste to år. Fordi bare et fåtall mottak hadde oversikt over dette selv, måtte jeg støtte meg til disse beregningene. Avtalen hadde vært ute av drift i fem år.

D) Kjøkkenpakker til 5 millioner kroner

Asylsøkere trenger basisutstyr når de kommer til Norge, og dette kjøpes av de enkelte asylmottakene. De kan bruke maksimalt 1250 kroner på en pakke. Riksrevisjonens rapport om UDI fra oktober 1999 omtaler disse innkjøpene og konkluderer med at det ble kjøpt kjøkken- og sengeutstyr for 20 millioner kroner i 1998. Det ble anbefalt at det skulle inngås innkjøpsavtaler på landsbasis. Det rapporten ikke viste var hvor mye man kan spare. Dette ble min jobb.

Metode:

Jeg sendte telefaks til 30 asylmottak og ba dem svare på hvor mye de betalte for kjøkkenpakkene. Ingen svarte (som jeg vil komme tilbake til under avsnittet ”Kilder”), og etter halvannen uke begynte jeg en ringerunde. Mange mottak ønsket ikke å fortelle hvor mye de brukte, noen kunne gjøre det anonymt. Under løfte om anonymitet fikk jeg 5-6 enkelt-beløp, og dermed et utgangspunkt for mitt regnestykke. Bare ett mottak ville snakke med åpent om pakkene, og vi fikk dermed illustrert artikkelen.

Teorien min var at 1250 hørtes mye ut. Og dersom de som leverte pakkene visste at maks-summen var 1250, kunne de legge seg på et beløp like i underkant vel vitende om at ingen ville klage. Jeg kontaktet først grossistene som leverte pakker til de mottakene jeg hadde fått i tale. De visste alle sammen at maksimumsbeløpet var 1250, men hevdet alle at de ikke kunne gjøre det billigere enn de gjorde. Jeg kontaktet deretter andre større grossister på kjøkkenutstyr og fikk dem til å regne ut sin minimumspris. Konklusjonen min ble at UDI kunne spare nærmere 3 millioner kroner årlig ved bruk av billigste leverandør.

E) 650 millioner uten anbud

Så tidlig som i 1998 påpekte Kommunal- og Regionaldepartementet overfor UDI at de ikke fulgte gjeldende statlige regler for anbud. I 1999 påpekte riksrevisjonen det samme i en rapport om UDIs pengebruk. I januar 2001 ble asylmottak fremdeles gitt bort etter det som kunne virke som

forgodtbefinnende.

Igjen ville jeg finne ut hvor mye UDI kunne spart dersom de hadde fulgt rådene fra Riksrevisjonen.

Metode:

Denne gangen måtte det regneark til. Jeg fikk innsyn i samtlige kontrakter mellom UDI og de rundt 120 mottaksdriverne. Ved å dele leieutgiften per år på antall plasser i mottakene, og deretter legge til tilskuddet per asylsøker per år, kunne jeg vise prisen per asylsøker på hvert enkelt mottak. 66 892 kroner skilte Norges dyreste og billigste mottaksplass. Etter tips kunne jeg også presentere et av asylmottakene som ble gitt bort, til tross for at det var flere tilbydere. Sentralt var det også å vise om noen ble rike på dette. Brønnøysundregistrene ble løsningen i dette tilfellet. Årsregnskapene for de største mottaksoperatørene ble presentert i VG 5. februar.

En drøy måned senere ble første asylmottak lagt ut på anbud.

F) 16 ansatte passer ett barn

Jeg hadde lenge vært på jakt etter en rapport som viste beleggsstatistikken ved de ulike asylmottakene. Jeg visste den eksisterte, men fikk den ikke ut. Listen er interessant fordi den viser hvor mange prosent av tilgjengelig kapasitet til enhver tid som er utnyttet. Målet er at 90 prosent av kapasiteten til enhver tid skal være brukt.

Metode:

I kontakt med kilder ved asylmottak på Vestlandet kom det frem at ulike regionkontor i UDI praktiserte ulike former for åpenhet. I UDI region Vest delte de hver måned ut beleggsstatistikken for alle asylmottakene til de ulike mottaksoperatørene. I Oslo var disse rapportene unntatt offentlighet.

Gjennom denne listen kom jeg på sporet av asylmottaket i Florø som var helt uten belegg.

- Mottaket er under etablering, forklarte UDI da jeg ringte første gang.

En telefon til mottaket viste noe ganske annet. De hadde vært etablert i nesten to måneder, og hadde ventet siden 8. januar på å ta imot enslige mindreårige asylsøkere. Nå var vi i slutten av februar, og bare ett barn hadde kommet.

G) Saksbehandling

Alt er ikke penger, og for de som blir rammet av saksbehandlingstidene, er nettopp tidsbruken det avgjørende. Helt fra starten av ønsket jeg å få satt fokus på dette mer systematisk enn bare enkeltsaker.

Metode:

Kilder var igjen avgjørende for å sette saken i perspektiv. Gjennom tilgang til UDIs interne statistikk kunne det vises hvilke gruppe av utlendingssaker som tok lengst tid. (Denne statistikken ble senere låst inn i safe internt i UDI. Se kilder.) Senere kunne jeg også sammenligne kravene som ble satt av departementet i 1997, og realiteten i dag. Samtidig visste jeg at Sivilombudsmannen jobbet med klagesaker mot UDI, og sørget for å jobbe opp mot nettopp idsse sakene.

KONFRONTASJON

Med unntak av enkelt-telefoner for å kontrollere saksopplysninger, gjorde jeg ingen intervjuer i desember. Alt ble samlet opp, og jeg møtte UDI-ledelsen 7. januar 2001. Et spesielt møte med en enslig journalist og fire UDI-sjefer, inkludert UDI-direktør Petter Drefvelin.

I rundt to timer fikk jeg stille spørsmål rundt de ulike sakene. Jeg brukte båndopptaker noe jeg i ettertid er svært glad. På den måten hadde jeg – før noen av sakene kom på trykk – fått svar på de sentrale spørsmål, slik at de ikke kunne tilpasses forholdene senere. Et problem med denne fremgangsmåten var på den andre siden at saken utviklet seg underveis, og at spørsmål som virket konkrete første uken i januar senere ble meningsløse. Derfor ble det behov for nye intervjuer etter hvert.

PROBLEMER UNDERVEIS

Innvandrere, asylsøkere og flyktninger er blant de svakeste i det norske samfunnet. En hver negativ fokusering på UDI kan slå tilbake på dem som gruppe. ”Der ser du – de innvandrerne koster bare masse penger”. En utfordring har vært å skrive artiklene på en slik måte at det er UDI og systemet som har fått et kritisk søkelys på seg – ikke asylsøkere.

Jeg har derfor bevisst valgt å holde asylsøkerne selv utenfor artiklene – også fotomesseig i den grad det har vært mulig. Jeg valgte samtidig å sette et punktum for serien ved å fokusere på de problemene som personene i UDIs kø selv opplevde i møtet med UDI, jamf. sak 26. februar om familiejenforening.

Et annet problem var at tiden løp fra meg

Ved å jobbe så pass langsiktig er det alltid en fare for at de du skriver om slår kontra for å komme deg i forkjøpet. Det skjedde i saken om flyreiseavtalen. UDI visste at mine saker ikke kom på trykk før i januar, og da de forsto at jeg ville omtale dette fikk det en voldsom hurtiggang i saksbehandlingen. Avtalen ble ordnet på under to uker etter at de gjennom mitt arbeide ble klar over at de hadde dummet seg ut. De la også ut en pressemelding på hjemmesiden der de fortalte at flyreiseavtalen var tilbake. Jeg vurderte å trykke saken umiddelbart, men valgte å vente.

Jeg hadde heller ikke forestilt meg at Kommunal- og Regionaldepartementet ville reagere så raskt som de gjorde da artiklene kom på trykk. Da jeg hadde sortert informasjonen og så hvilke saker jeg hadde, trodde jeg det kunne få konsekvenser, for eksempel i form av en granskning. Granskningen ble likevel varslet før jeg hadde fått kjørt alle artiklene som sto på lista.

Begrensning er en kunst, ikke minst med så mye materiale. Jeg sendte en misunnelig tanke til kolleger i aviser som får bruke mer enn to sider på å brette ut slike saker. Samtidig var det en viss tilfredsstillelse å føle at jeg gjorde så pass tunge og ”kjedelige” saker tilgjengelige for et stort publikum.

KILDER:

- UDI: Utlendingsforvaltningen er stor, og jeg fant raskt ut at det var mange som visste mye om hva som skjedde i UDI. Frustrasjonen over den stadige kritikken og de manglende resultatene, gjorde det nok enklere for meg enn i situasjon der alt hadde virket bra utad.

Jeg fikk et inntrykk av at alle som snakket med meg gjorde det for å få til en bedring.

Min kildepleie i denne perioden skjedde gjennom kafebesøk, telefon og e-post. Kilder i UDI mislikte å bruke telefon. Muligens noe paranoid, men en av dem sa rett ut at han var redd telefonen ble avlyttet. Telefonene med kilden ble i en periode gjort ved at han gikk i en telefonboks på avtalte tidspunkt. I tillegg fikk jeg opprettet en egen ekstern e-post-adresse som ikke kunne kobles til meg eller VG. Det samme gjorde to av mine kilder.

Anonyme tips tilfløt meg, åpenbart fra velinformerte kilder. I tillegg hadde jeg ”mine” kilder som hele tiden kunne holde meg oppdatert om hva som skjedde i UDI. Samtidig som informasjonen tilfløt, ble det klart for meg at UDI jobbet for å hindre spredning av ”skadelig” informasjon. Kilder rapporterte at dokumenter som

tidligere var tilgjengelige ikke lenger var mulig å få fatt i.

Blant annet ble statistikken som viser saksbehandlingstider og restansene låst inn i et skap der kun direktør og utvalgte personer i ledelsen hadde tilgang. Dette skjedde uken etter at jeg skrev saken om 15000 brutte saksbehandlingsfrister, basert på intern statistikk. Tidligere ble statistikken distribuert til samtlige enheter, og kunne leses av alle ansatte.

Det spesielle med UDI var at de på den ene siden var svært åpne. Informasjonsavdelingen gjorde hele tiden sitt ytterste for å svare på mine spørsmål, men så snart jeg selv prøvde å ta kontakt direkte med underavdelinger ble det stopp.

Et spesielt utslag av dette kom 21. desember. Under kartleggingen av de ulike mottaksavtalene ville jeg gjerne vite hvor mye de ulike operatørene fikk for å drive mottak for enslige mindreårige asylsøkere. I avtalene med UDI var dette ikke spesifisert. Jeg ringte regiondirektør Lars Steinar Hansen ved UDI Midt-Norge, som er ansvarlig for organiseringen av alle asylmottakene i Norge. Han avviste å svare på mine spørsmål, og ba meg sende en faks. Etter å ha mottatt faksen sendte han umiddelbart ut en faks til alle de andre regionsdirektørene der han advarte dem mot å prate med meg. Jeg fikk også tilgang til denne:

” Jeg har akkurat fått inn en telefax fra VGs Trond Sundnes som etterspør detaljer rundt avtaler som han har fått oversendt. Det er mulig dere har fått tilsvarende. Vær litt nøye med hva dere gir av opplysninger her. Avtalene er offentlige, men det samme er ikke nødvendigvis tilfelle med de bakenforliggende regnestykkene som vi har gjort... .. Så altså – vær litt varsom her.”

Konsekvensen var at ingen av regiondirektørene ønsket å utdype noen av kontraktene ovenfor meg.

- Mottaksoperatører: Jeg besøkte i artikkelperioden 7 asylmottak på Østlandet, Vestlandet og i Midt-Norge, og mottaksoperatører ble en uvurderlig kilde i arbeidet mitt. Men det var vanskelig å få dem i tale. De mente at så lenge UDI ikke praktiserte anbudsrunder ved kontraktstildeling var det fritt frem for UDI å si opp operatører de ikke hadde sans for. Frykten kan antydes gjennom følgende forhold:

I to runder sendte jeg telefax til mottaksoperatører. Først 30 telefaxer om de omtalte kjøkkenpakkene. I tillegg sendte jeg rundt 70 telefaxer til enkeltmottak om flyreiseavtaler. Jeg fikk 1(ett) eneste svar på til sammen 100 forespørsler. Da jeg skiftet taktikk og ringte dem direkte var tonen hos enkelte imøtekommende, men under løfte om kildevern.

At det kan være tøft for en operatør å kritisere UDI viste seg også i praksis: Det ble kjent at mottaksoperatøren Flyktningebistand var en av kildene til VGs artikler. De ble ”outet” i Økonomisk Rapport, og senere kraftig kritisert av UDI-direktør Petter J. Drefvelin i Dagens Næringsliv. ”Vi synes det er svært underlig at en av våre operatører bruker slike metoder for å undergrave tilliten til [UDI](#), som faktisk er deres oppdragsgiver.” sa Drefvelin til Dagens Næringsliv. En knapp måned senere la UDI ned nok et av Flyktningebistand sine asylmottak.

TIDSBRUK

Aldri før har jeg fått lov til å bruke så mye tid på en sak, og jeg kvitterte med å jobbe mye ekstra. To ”fri-helger” i desember gikk med til sortering av dokumenter. Men en kronprinsforlovelse stakk av med mye tid første uka i desember.

Totalt jobbet jeg trolig 3 uker heltid med saken, i tillegg til en uke fritid, før sakene begynte å komme på trykk. Da gikk det ytterligere en måned der det stort sett lyste UDI av øynene mine døgnet rundt.

KONKLUSJON

Saken viser at det er mulig å pløye dypt i en organisasjon ved å tenke alternativt og arbeide systematisk. Gjennom artikkelserien fikk VG vist at både styringen av og pengebruken i UDI var kritikkverdig, og burde granskes på en mer inngående måte.

Saken ble lite fulgt av andre medier før det spisset seg til med Brustads varsel om granskning. Derifra og ut var dette en fellessak.

KONSEKVENSER

- 28. desember: (før artikkelen kom på trykk) UDI varsler at de har gjeninnført flyreiseavtalen som sikrer lavere priser på flyreiser for asylsøkere. Årlig innsparing er rundt 1 million kroner.

- 22. januar: Statsråd Sylvia Brustad ber UDI-direktør Petter J. Drefvelin om en skriftlig redegjørelse for problemene med det nasjonale transittmottaket, samt økonomiforvaltningen rund asylmottakene som VG har omtalt. Petter J. Drefvelin blir allerede uken etter første artikkel kalt inn til møte med Brustad. Møteaktiviteten ble intens, med møter nesten ukentlig frem til mars.

- 24. januar: Transittmottaket på Trandum blir skrinlagt. Den

dårlige planleggingen, dokumentert gjennom VG, blir av Sylvia Brustad trukket frem som avgjørende. Avgjørende var også de nye støyberegningene for Trandum.

- 30. januar: Kommunal- og Regionalminister Sylvia Brustad varsler full gjennomgang av UDI blant annet på bakgrunn av VGs artikler. Et eksternt konsulentfirma skal leies inn for å gjøre jobben.
- April: UDI innfører vanlige statlige anbudsregler for kontrakter med asylmottaksoperatører.
- 3. august: rapporten fra PriceWaterhouseCoopers (PWC) legges frem. Den konkluderer med et betydelig potensiale for innsparinger – tilsvarende 20 prosent.
- 3. august: UDI-direktør Petter J. Drefvelin varsler at går av på bakgrunn av rapporten.
- November 2001: UDI melder at hele mottaksapparatet vil bli lagt om, og at det aldri vil bli bygd et eget nasjonalt transittmottak.

Trond Sundnes

Oslo 6. januar 2002